

Kroz arhivsku građu: nastanak Rendićeva spomenika Ivanu Gunduliću u Dubrovniku

Lucija Vuković

Dubrovački muzeji
Pred Dvorom 3
HR - 20 000 Dubrovnik
lucija.vukovic@dumus.hr

Stručni rad
Primljeno: 1. 7. 2025.
Prihvaćeno: 26. 8. 2025.
UDK: 725.94(497.584)Dubrovnik
929Rendić, I.
DOI: 10.58565/vda.6.1.17

Sažetak

Svečano otkrivanje spomenika Ivanu Gunduliću u Dubrovniku upriličeno je u lipnju 1893. godine na današnjoj Gundulićevoj poljani. Izrada spomenika povjerena je kiparu Ivanu Rendiću. Najintenzivnija korespondencija između Rendića i Odbora za podignuće Gundulićeva spomenika odvijala se od siječnja 1892. godine kada je sklopljena pogodba do lipnja 1893. kada je spomenik postavljen i otkriven. Arhivska građa te dva gipsana reljefa sa spomenika sačuvana u Dubrovačkim muzejima svjedoci su procesa njegovog nastanka.

Ključne riječi: Ivan Rendić, Ivan Gundulić, spomenik, Dubrovnik, Jero Pugliesi, Luigi Cervellini, Trst, Beč

Uvod

Ideja o podizanju spomenika pjesniku Ivanu Gunduliću u Dubrovniku razvijala se tijekom godina i doživjela brojne izmjene. Težnja Dubrovnik za jačom povezanošću s hrvatskim zemljama urodila je nastojanjem da se podigne spomenik Gunduliću kao središnjem simbolu nacionalne književnosti i kulture. Burna dubrovačka politička događanja zadnjih desetljeća 19. stoljeća uvelike su doprinijela tomu da se svečano otkrivanje spomenika, umjesto 1889. godine, za tristote obljetnice pjesnikova rođenja, upriliči u lipnju 1893. godine tijekom trodnevne svečanosti.¹ Prema

1 Krajem 70-ih godina 19. stoljeća dubrovački narodnjaci iznijeli su ideju o podizanju spomenika Ivanu Gunduliću. Zahtjev Općinskom vijeću, provodeći ovu inicijativu, uputila je dubrovačka omladina 1880. godine. Političke prilike u Dubrovniku bivale su sve složenije. Ogleдалe su se najprije u borbi pristaša Narodne i Autonomaske stranke, a potom je ojačana Srpska stranka u koaliciji s autonomasima 1890. pobijedila na općinskim izborima. Trodnevnoj proslavi otkrivanja Gundulićeva spomenika, održanoj 24., 25. i 26. lipnja 1893., nastojao se pridodati srpski značaj, no ona je protekla u općehrvatskom duhu čime je odaslana snažna poruka o nacionalnoj pripadnosti Dubrovnik. Vidjeti: Ivo Perić, „Proslava otkrića Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893. godine“, u: *Dubrovačke teme XIX. stoljeća*, (Zagreb: Matica hrvatska, 1997.), 168-174., Iva Milovan, Nevio Šetić, „Dva općehrvatska skupa iz 1890. i 1893. i njihovo nacionalno integracijsko značenje“, *Analiti Zavoda za povijesne znanosti HAZU* 46 (2008), 227-258., Ivan Grkeš,

zamisli i realizaciji kipara Ivana Rendića na današnjoj Gundulićevoj poljani na tri je stube podignuto kameno postolje koje krasi četiri brončana reljefa s prizorima iz pjesnikova kapitalnog djela *Osman*. Na kružnoj bazi, kojom je zaključen postament, postavljena je brončana skulptura Ivana Gundulića u baroknoj odjeći, ogrnutog plaštem, s pjesničkim atributima, perom i listovima papira, pogleda uprto ga preko krovova drevnoga grada.

Godine 1880., na sjednici dubrovačkog Općinskog vijeća održanoj 9. ožujka, odlučeno je „da bude imenovan Odbor od pet osoba da prouči gje bi se mogo i kako u ovome gradu podignuti dostojni spomenik Velikome Pjesniku, i kako bi se mogla nabaviti potrebna sredstva”.² Na sjednici Općinskog vijeća 30. prosinca 1882. godine donesena je odluka o izgledu i smještaju spomenika: „... da spomenik bude kip od bijelog kararskog mramora, kolosalne veličine (barem jedan put i po naravske veličine) i s razmjernim podnožjem te da bi najbolje mjesto za spomenik bilo pred Dvorom. A druga bi mjesta pristojna bila na sred Poljane, na dno Skale Jezuiske i ispred S. Vlahom.”³

Izrada spomenika povjerena je kiparu Ivanu Rendiću (1849. – 1932.). Bračanin, zbog očeva posla rođen u Imotskom, školovan je u Trstu i Veneciji, a usavršavao se u Firenci. U vrijeme narudžbe spomenika živio je u Trstu gdje je imao atelijer te je uživao ugled našega ponajboljeg kipara, autora više portretnih bista, oltara i crkvene skulpture te nadgrobnih i javnih spomenika.⁴

Novine *Narodni list* od 24. ožujka 1885. godine donose: „Ne ima dvojbe, da će njemu odbori Makarski i Dubrovački povjeriti, da izradi spomenike Kačiću i Gunduliću. Ta tko je bolji od njega?”⁵

„Spomenik kao prijeporno mjesto. Trodnevna proslava otkrivanja Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893.“, *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU* 59 (2021), 206.

- 2 Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska). HR-DADU-89, Općina Dubrovnik (dalje: HR-DA-DU-89), Zapisnici sjednice Općinskog vijeća (1876-1886), Zapisnik sjednice Općinskog vijeća, 9. ožujka 1880., br. 450., str. 273; Hamdija Hajdarhodžić, „O podizanju Gundulićevog spomenika“, *Naše more* 2 (1963), 56.
- 3 HR-DADU-89, Zapisnik sjednice Općinskog vijeća, 30. prosinca 1882., br. 3131., str. 556-557; Hajdarhodžić, „O podizanju Gundulićevog spomenika“, 56.
- 4 Duško Kečkemet izdao je 1969. godine monografiju o kiparu Ivanu Rendiću (reizdanu 2008.) koja je dragocjen izvor podataka o kiparevu životu i djelu. U istoj je monografiji posljednji put s povijesno-umjetničkog gledišta valoriziran spomenik Ivanu Gunduliću na temelju dostupnih arhivskih izvora, koji se i danas čuvaju u Galeriji umjetnina u Splitu, te periodike. Duško Kečkemet u svoja istraživanja nije uključio vrijednu arhivsku građu vezanu uz podizanje Gundulićeva spomenika koja se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku, a koja je uključena u ovaj rad. Duško Kečkemet, *Ivan Rendić. Život i djelo*. (Supetar: Skupština općine Brač, Savjet za prosvjetu i kulturu Supetar, 1969.); HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića.
- 5 Vienac donosi..., *Narodni list*, godina XXIV, br. 22, 24. ožujka 1885., bez paginacije. Ivan Rendić autor je i spomenika Andriji Kačiću Miošiću podignutog 1890. godine u Makarskoj. Vidjeti: Milovan, Šetić, „Dva općehrvatska skupa“, 227-258.

Od nacrtu spomenika do lijevanja kipa Ivana Gundulića

Rendić je već 1884. godine boravio u Dubrovniku zbog dogovora o spomeniku kada u svibnju piše supruzi Olgi iz Cetinja: „...*prima di venir via sbrigerò tutti affari che ho a Ragusa per il monumento di Gundulić...*”⁶ Prvotna zamisao o spomeniku od mramora s vremenom se mijenjala, a iz korespondencije kipara i Odbora za podignuće Gundulićeva spomenika⁷ vidljiv je snažan utjecaj naručitelja ne samo na odabir teme već i na kiparevu izvedbu.⁸ Najintenzivnija korespondencija odvijala se od siječnja 1892. godine, kada je sklopljena pogodba između Odbora i Ivana Rendića,⁹ do lipnja 1893. kada je spomenik postavljen i otkriven. Rendiću je za spomenik trebalo biti isplaćeno 17 000 fiorina.¹⁰

Početak 1892. godine Odbor je smatrao da bi gospodin Rendić trebao doći u Dubrovnik kako bi se dogovorili o „mjestu i naznačit mu tvar, oblik i veličinu spomenika” kako su članovi već odlučili.¹¹ Iz sačuvanih telegrama proizlazi da se Rendić odazvao pozivu Odbora te da je u ožujku poslao nacrt spomenika.¹² Nacrt je gotovo identičan izvedenom djelu, osim središnjeg reljefa koji prikazuje otmicu Sunčanice, umjesto trijumfa kraljevića Vladislava. Prikaz otmice razlikuje se od konačne varijante u naglašeno dramatičnijim pokretima svih sudionika, ali i su-marnijoj razradi detalja. Scenu prate odnosni stihovi iz Gundulićeva *Osmana* na dnu kamene baze spomenika.¹³ Naizmjenične kvadrilobe u gornjem poligonalnom

6 Arhiv Galerije umjetnina, Split, Pismo I. Rendića supruzi Olgi, Cetinje, 7. svibnja 1884.; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.

7 Dalje: Odbor. Odbor je 1891. činilo 12 članova: Marin (Marinica) Giorgi kao predsjednik, Niko Bošković, Lujo Bizzaro, Ivo Bogoević, Luko Bona, Brnja Caboga, Baldo Kosić, Božo Kurajica, Jako Tonini, Jero Pugliesi, Nikola Učović i Luko Zore. Godine 1892. umjesto Boža Kurajice imenovan je Stijepo Tomašević, a umjesto Jaka Toninija Vlaho Matijević. Perić, „Proslava otkrića Gundulićeva spomenika“, 175.; Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 213.

8 O utjecaju naručitelja na kipara zaključeno je u radu: Ivan Grkeš, „*Trodnevna proslava obilježavanja 300-godišnjice Gundulićeva rođenja u Dubrovniku 1893. godine: prilog proučavanju povijesti kasnog 19. st. na dubrovačkome području*“ (diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018.), 14.

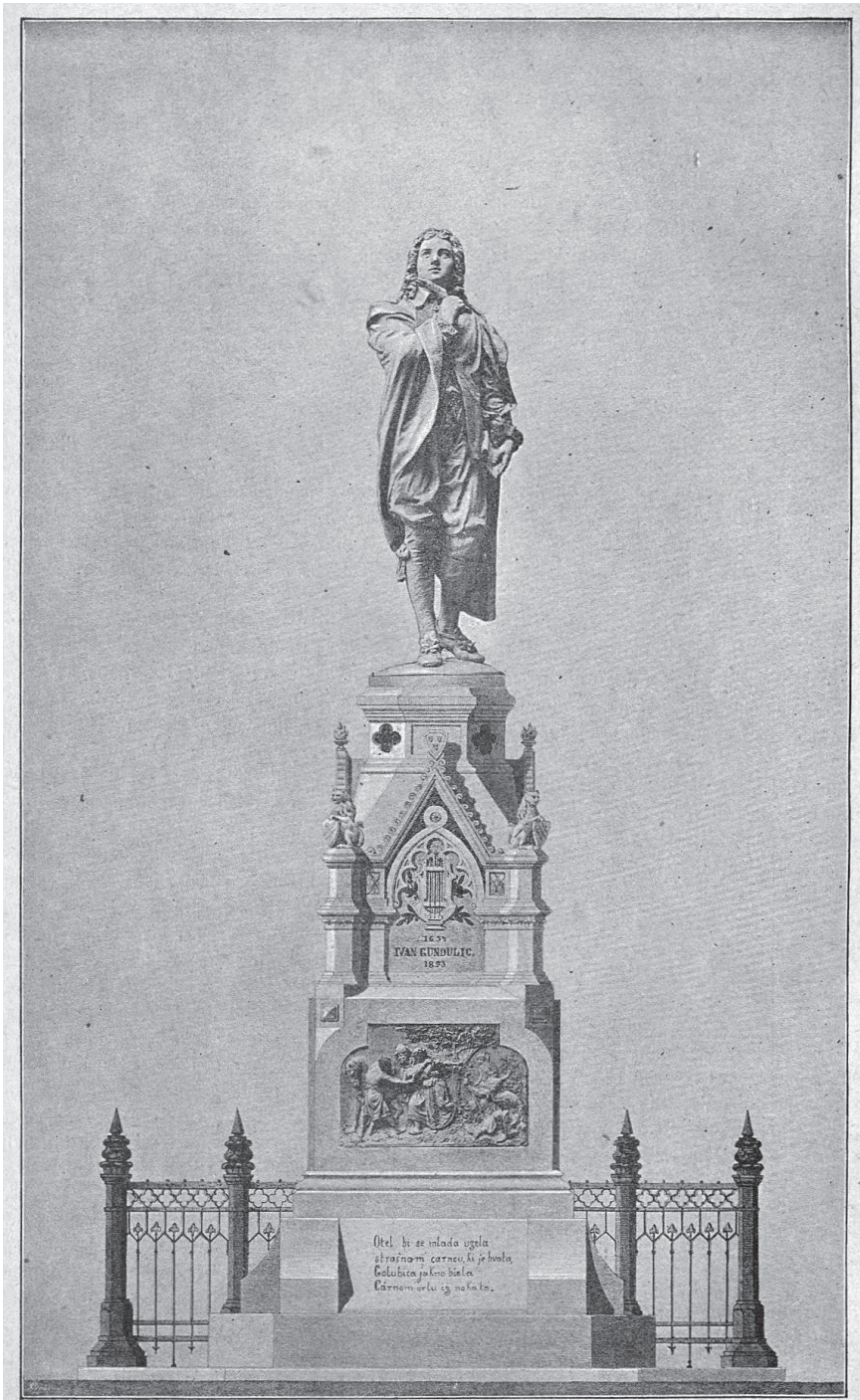
9 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.; Naš vrijedni hrvatski kipar..., *Narodni list*, god. XXXI, br. 7, 23. siječnja 1892., bez paginacije.

10 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Posebni račun sa gosp. Rendićem, bez datuma. Rendiću je isplaćeno 16 096,54 fiorina do veljače 1894. godine. HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Ukupni račun, 28. veljače 1894.

11 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgi, B. Caboga, J. Pugliesi, N. Učović upućeno L. Bona iz Gruža, 3. siječnja 1892.; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.

12 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Telegram I. Rendića predsjedniku Odbora od 2. siječnja 1892., Telegram I. Rendića predsjedniku Odbora M. Giorgi od 3. siječnja 1892., Telegram I. Rendića L. Bona od 18. ožujka 1892.; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.

13 Natpis na dnu baze preuzet je iz osmog pjevanja Gundulićeva *Osmana* u kojemu se opisuje Kizlar-agina otmica djevojke Sunčanice: „Otet bi se mlada uzela / strašnom Carncu, ki je hvata / golubica jakno biela / Carnom orlu iz nokata.“ Ivan Gundulić, *Diela Ivana Gundulića. Knjiga*

Slika 1. Ivan Rendić, Nacrt spomenika Ivanu Gunduliću, Vienac, 1. srpnja 1893.

dijelu baze, koji flankiraju stupići zaključeni plamenom, u konačnom su rješenju izostali. Izostao je i grb na vrhu pročelnog šiljatog zabata.¹⁴ Umjesto današnje posvete na središnjem dijelu postamenta spomenika, Rendić je na nacrtu predložio natpis s imenom pjesnika u kapitali te godinom njegova rođenja i smrti (Sl. 1).

U travnju se Rendić dubrovačkom Odboru obraća pismom: „Prošlu nedjelju otpremio sam kako već znate Slav.[nom] Odboru popraćeno pismom osnovu Gundulićevog spomenika, sad sam pak znatizeljan kako da se je dojmio moj nacrt.” Također šalje fotografiju istoga koja osobito može koristiti Odboru da je priloži tražeći novac za financiranje podizanja spomenika.¹⁵ Prijedlog postavljanja spomenika Gunduliću odobren je na skorašnjoj sjednici Općinskog vijeća 5. svibnja 1892. godine.¹⁶ Crtež spomenika Rendić je izložio javnosti u dućanu gospodina Ševeljevića u Splitu te u izlogu optike Albertija u Trstu gdje je dobio pozitivne kritike.¹⁷

Do kraja 1892. godine u Rendićevu tršćanskom atelijeru bio je izrađen model Gundulićeva kipa u glini te on telegramom javlja Odboru da ga treba „izljeti u sadri”.¹⁸ Odbor se krajem godine obraća svojoj osobi od povjerenja Luigiju Cervelliniju.¹⁹ Cervellini je tada inženjer pri Pomorskoj vladi u Trstu, a ranije u službi u Dubrovniku.²⁰ Kao poznavatelja materijala, ali i njihova grada, mole ga da provjeri

---

parva. Osman. (Zagreb: Matica, 1844.), 111.

- 14 O izostanku nacionalnih simbola na spomeniku: Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 215, 216.
- 15 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Trsta 5. travnja [1892.]. Spomenik se financirao dobrovoljnim prilozima, a proglasi i pozivi građanima objavljivani su javno i u novinama. Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 213.
- 16 HR-DADU-89, Općina Dubrovnik, Građevinski planovi (1837. – 1957.), Gundulićev spomenik, dozvola za gradnju, 16. siječnja 1893., br. 14, kut. 50; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.
- 17 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504; Spomenik Ivanu Gunduliću, *Narod*, god. IX, br. 35, 10. svibnja 1892., bez paginacije; Uz fotografiju spomenika, u izlogu optike Albertija u Trstu bila je izložena i fotografija „glavnog basreliefa”. Citamo u „Našoj slogi”, *Narodni list*, god. XXXI, br. 69, 31. kolovoza 1892., bez paginacije.
- 18 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Telegram I. Rendića Odboru za Gundulićev spomenik, 28. prosinca [1892.].
- 19 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgi L. Cervelliniju, 29. prosinca 1892. O Cervellinijevom mišljenju i izvještaju ovisila je i uplata druge rate od 3500 fiorina Rendiću. HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgija I. Rendiću, 30. prosinca 1892.
- 20 Inženjer Luigi Cervellini bio je 1873. građevinski pripravnik (*praticante edile*) u Tehničkoj sekciji pomorske vlade u Trstu. Nakon prakse vjerojatno je raspoređen u Dubrovnik. Godine 1881. bio je zaposlen pri Lučkoj kapetaniji u Dubrovniku. Kod izgradnje grobne kapele Sv. Križa na Boninovu (1880. – 1882.) nadzirao je izgradnju, a možda je i (su)autor projekta. Cervellini je kao stručnjak očito uživao povjerenje dubrovačke općine koja mu se 1886. godine obratila za izradu projekta popravka gradskog zvonika. Iste je godine i član Povjerenstva za ures. Vjerojatno se krajem 1880-ih ili početkom 1890-ih vratio u Trst. *Annuario maritimo per l'anno 1873.*, 1873., 39.; Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska). HR-DADU-292, Zbirka građevinskih planova općine Dubrovnik, svež. 36/3.; Antun Baće, *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata* (Zagreb:

napredak Rendićeva rada na Gundulićevu spomeniku, osobito na kipu pjesnika: hoće li biti završen na vrijeme, je li spreman da bude poslan na lijevanje u bronci te može li ga Odbor odobriti s obzirom na estetsku i umjetničku kvalitetu.

Početkom 1893. godine, 4. siječnja, Odbor šalje Općinskom upraviteljstvu „kao gragjevnoj vlasti” molbu za dopuštenje početka radova na podizanju spomenika, priloživši zahtjevu plan Poljane i fotografiju nacrtu spomenika, što je Općinsko upraviteljstvo 16. siječnja 1893. godine i odobrilo.²¹

Početkom godine i Rendić je boravio u Dubrovniku proučavajući arhiv i povijesne kostime.²² Novine iz veljače i ožujka 1893. godine javljaju da je Rendićev kip Ivana Gundulića spreman za lijevanje u bronci.²³ Pjesnika je prikazao u trenutku nadahnuća, lica uokvirena dugom kovrdžavom vlasuljom, u vlastelinskoj odjeći iz onoga vremena, ogrnutog plaštom. Ispod plašta vidljiva je košulja izvezena ovratnika i orukavlja, preko nje dijelom raskopčan haljetak rastvorenih rukava, u struku podvezane nabrane hlače skupljene poviše koljena, čarape podvezane vrpca-ma ispod koljena te cipele povišene pete sa središnjom vrpcom. Desnom nogom zakoračio je naprijed. U desnoj ruci mu je pero, a u spuštеноj lijevoj presavijeni listovi papira. Za razliku od reljefa s podnožja spomenika, čini se da je model za kip pjesnika izrađen u dahu.

U ožujku 1893. godine odlučeno je da se pošalje dr. Jera Pugliesija,²⁴ jednoga od članova Odbora, u Trst i Beč kako bi provjerio napredak radova oko spomenika Gunduliću.²⁵ Dr. Pugliesi nakon povratka u Dubrovnik izvijestio je Odbor da je

---

ArTrezor naklada, Institut za povijest umjetnosti, 2023), 45., (Zvonik), *Glas dubrovački*, god. I., br. 23, 1. kolovoza 1886., 182. Zahvaljujem Antunu Baći na ustupanju dosad neobjavljenih podataka o inženjeru Luigiju Cervelliniju.

21 Plan Poljane, za razliku od fotografije spomenika, uz navedeni dokument nije sačuvan. HR-DADU-89, Općina Dubrovnik, Građevinski planovi (1837. – 1957.), Gundulićev spomenik, dozvola za gradnju, 16. siječnja 1893., br. 14, kut. 50.

22 Gundulićeva slika, *Narodne novine*, god. LIX, br. 43, 22. veljače 1893., bez paginacije; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.

23 Novo djelo kipara Rendića, *Prosvjeta*, god. I, br. 5, 3. ožujka 1893., 120; Gundulićeva slika, *Narodne novine*, god. LIX, br. 43, 22. veljače 1893., bez paginacije.

24 Jero Pugliesi (1862. – 1907.) bio je liječnik u Pokrajinskoj bolnici u Dubrovniku te aktivan u društvenom, političkom i kulturnom životu grada. Ivo Marinović, *Liječnici dubrovačke bolnice od 1840. do 1940.* (Zagreb: Medicinska naklada, 2006.), 61, 62.; Marina Filipović, *Iza objektivna: Jero Pugliesi, učeni gospari i tempi passati*, (Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2025.), 8-22.

25 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Sjednica Odbora, 5. ožujka 1893. Dr. Jero Pugliesi trebao se s Rendićem dogovoriti i o izradi prigodnih medalja, no Rendić je to odbio te uputio Odbor na učenika Franza Xavera Pöningera, (*scolare dell scuola d'arte e d'industria a Vienna*), ujedno nećaka inženjera Luigija Cervellinija, Johanna (Hansa) Neubauera. HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Beča 19. ožujka 1893.; HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo L. Cervellinija iz Trsta 17. travnja 1893.

spomenik predan na lijevanje te da se izrađuje i kameno postolje spomenika.²⁶ Uz to obavještava da su dva reljefa predana na lijevanje.²⁷ Dr. Jero Pugliesi tada je u Beču imao priliku upoznati profesora Franza Xavera Pöningera (1832. – 1906.) kojemu je povjereno lijevanje spomenika te vidjeti u kojoj je fazi izrada reljefa koji će krasiti kameni postament.²⁸ Pöninger je bio na čelu Carske kraljevske umjetničke ljevaonice u Beču (*K. K. Kunst-Erzgiesserei*) i jedan od najcjenjenijih austrijskih kipara i ljevača.²⁹

Poslije se iz pisma Luigija Cervellinija, povjerenika Odbora, saznaje da se kip u bronci izlijeva tek nešto više od mjesec dana prije otkrivanja spomenika, u svibnju 1893.³⁰ U dvama sačuvanim telegramima Pöninger kratko potvrđuje Odboru iz Beča da će kip biti dovršen i spreman do 10. lipnja.³¹ U Rendićevu pismu od 10. lipnja 1893., samo šesnaest dana prije otkrivanja spomenika, piše da mu izliveni kip još nije stigao iz Beča, a čim stigne, poslat će ga u Dubrovnik brodom Austrijskog Lloydja.³²

O reljefima s podnožja spomenika Ivanu Gunduliću

Iz izvora se da zaključiti da se Rendić duže nego kipu pjesnika posvetio izradi brončanih reljefa koji krase četiri strane kamenog podnožja spomenika. Na njima se nalaze prizori iz Gundulićeva epa *Osman*.

Središnji reljef *Kraljević Vladislav (Trijumf Vladislava)*, postavljen na “pročelju” baze spomenika, prikazuje poljskog kraljevića na konju prilikom pobjede nad Osmanlijama koji su mu pod nogama, u šumskom krajoliku s izlazećim suncem (Sl. 2). Vode ga personifikacija pobjede i anđeo s trubom. Rendić ga je planirao

26 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Sjednica Odbora od 21. ožujka 1893. Odlučeno je da se Rendiću pošalje unaprijed 1500 fiorina, i to njemu 1200, a bratu mu kad dodje u Dubrovnik 300.; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.

27 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgi I. Rendiću iz Dubrovnika 25. ožujka 1893.

28 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Beča, 19. ožujka 1893.; Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 14.

29 Franz Xaver Pöninger (1832. – 1906.) bečki je kipar i ljevač. Nakon studija na Akademiji likovnih umjetnosti bio je suradnik Antona Dominika Fernkorna (1813. – 1878.) od kojega je preuzeo vođenje ljevaonice (1864. – 1896.), a vidljiv je i njegov doprinos kasnijim Fernkornovim djelima, osobito konjaničkim skulpturama poput one bana Josipa Jelačića u Zagrebu (1866.). Selma Krasa-Florian, „Pöninger Franz“, u: *Österreichisches Biographisches Lexikon*, sv. 8, (Beč: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1983.), 143., pristupljeno 3. lipnja 2023. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Poenninger_Franz_1832_1906.xml?frames=yes

30 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo L. Cervellinija iz Trsta, 16. svibnja 1893.

31 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Telegram F. X. Pöningera iz Beča 26. ožujka (ili svibnja) 1893.; Telegram F. X. Pöningera iz Beča 19. travnja 1893.

32 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Trsta, 10. lipnja 1893.

Slika 2. Ivan Rendić, model reljefa „Kraljević Vladislav (Trijumf Vladislava)”, Vijenac, 1. srpnja 1893.

otpremiti u Beč na lijevanje u travnju 1893. godine,³³ a Luigi Cervellini potvrđuje u pismu Odboru 17. travnja 1893. godine da je ovaj reljef izliven u Beču te da će za nekoliko dana stići u Trst i prema Rendićevoj želji biti izložen javnosti.³⁴ Kada je reljef bio izložen u Trstu, dobio je izrazito pohvalne kritike u tršćanskim i domaćim novinama.³⁵

Reljef *Pustinjak* (sv. Vlaho) *blagoslivlje kršćanske junake*, koji je postavljen sa stražnje strane kamene baze, prikazuje sveca u prirodi kako podignutom rukom s križem daje blagoslov poljskoj vojsci (Sl. 3).³⁶ Dovršen je u Beču u ožujku 1893. godine, kako je naznačeno i na signaturi. Kao što je spomenuto, Rendić je boravio u Beču zbog lijevanja spomenika, istovremeno kad i dr. Pugliesi. Iz Beča piše:

Ja silovan bio ostati nekoliko vremena u Beču i zbog toga bio sam zamišljen da ne zapnem na bass riljevim dosjetivši za ne gubiti vrijeme izraditi ovdje jednog bassrilieva kojeg sam upravo danas dovršio a to je onaj što predstavlja

33 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Beča 19. ožujka 1893.

34 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo L. Cervellinija iz Trsta 17. travnja 1893.

35 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.; Gundulićev spomenik, *Obzor*, god. XXXIV., br. 136, 16. lipnja 1893., bez paginacije.

36 Motiv je preuzet iz jedanaestog pjevanja „Osmana“. Ivan Gundulić, *Diela Ivana Gundulića. Knjiga prva. Osman*. (Zagreb: Matica, 1844.), 161.

Slika 3. Ivan Rendić, model reljefa „Pustinjak (Sv. Vlaha) blagoslivlje kršćanske junake”,
Vienac, 1. srpnja 1893.

Svetog Vlaha pred vojsku Poljsku, sutra ću mu slimiti fotografiju i ravno će se dići kalup za lijevanje i zatim polazim odma u Trstu da dogotovim sliku od Sunčanice na koju malo fali da dovršim.³⁷

Luigi Cervellini u pismu od 17. travnja 1893. godine potvrđuje da se spomenuti reljef nalazi u Beču na lijevanju.³⁸

Reljef *Kizlar-aga otimlje Sunčanicu* danas se nalazi na lijevoj bočnoj strani baze (Sl. 4) U središtu prikaza, smještenoga u prirodi, bradati Osmanlija oti- ma djevojku Sunčanicu, kćer Ljubdragovu. Slijepi starac sjedi pod drvetom, a uz njega su dvije uplašene djevojke te muški lik na kojega se jedna od njih oslanja. Lijevo je mladić s konjem, Kizlar-agin sluga. Likovi pokreću kompoziciju čija je radnja podcrtana dramatičnim ekspresijama lica i gesta. Reljef je započeo izrađi- vati ranije, kao što je dr. Pugliesi mogao vidjeti u Rendićevu tršćanskom atelijeru, no kompoziciju je mijenjao još u travnju 1893. godine, nakon povratka iz Beča gdje je boravio zbog lijevanja statue pjesnika. Fotografiju gotovog reljefa Odboru je poslao

37 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Beča 19. ožujka 1893.

38 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo L. Cervellinija iz Trsta 17. travnja 1893.

Slika 4. Ivan Rendić, model reljefa „Kizlar-aga otmilje Sunčanicu”, Vienac, 1. srpnja 1893.

28. travnja 1893. godine.³⁹ Izmjene koje je Rendić naknadno napravio zasigurno su doprinijele da se danas može ocijeniti najuspjelijim od četiriju reljefa s baze Gundulićeva spomenika (Sl. 5)

Posljednji reljef *Sloboda*, postavljen nasuprot prizoru otmice Sunčаницe, prikazuje ženski lik na prijestolju poviše kojega je grb Dubrovačke Republike, odnosno personifikaciju slobode, a ujedno i dubrovačke države. Flankiraju je krilati zmaj i lav, simboli Osmanlija i Mlečana, koji čine antitezu personifikaciji dubrovačke slobode (Sl. 6).⁴⁰ Lijevo u pozadini elementi su islamske arhitekture s minaretom, a desno u pozadini prikazano je kršćansko roblje.

Model za ovaj reljef izrađen je u jesen 1892. godine, no Odbor se nije u potpunosti složio s Rendićevim prijedlogom na kojemu je umjesto zarobljenih kršćana prikazana arhitektura s crkvom u plamenu. Na kuli vijori mletačka zastava, a uz

39 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Trsta 28. travnja 1893.

40 Predložak za ovaj prikaz nalazi se u stihovima iz osmog pjevanja *Osmana*: „Još Dubrovnik s davnjom krunom / Stoi cieć viere u slobodi/ Među lavom i drakunom (...) Još sried ustah ljuta zmaja, / I nokatah viesna lava / Okó tebe s oba kraja / Slovinska je sva daržava. / Robovi su tvoji susiedi, / Teške sile sviem gospode; / Tvé vladanje samo siedi / Na prijestolju od slobode.“ Ivan Gundulić, *Diela Ivana Gundulića. Knjiga parva. Osman*. (Zagreb: Matica, 1844.), 110.

Slika 5. Ivan Rendić, Reljef „Kizlar-aga otmilje Sunčanicu”, Trst, 1893., gips; lijevano, patinirano; 74 x 110 cm, Dubrovački muzeji, DUM KPM VR-105

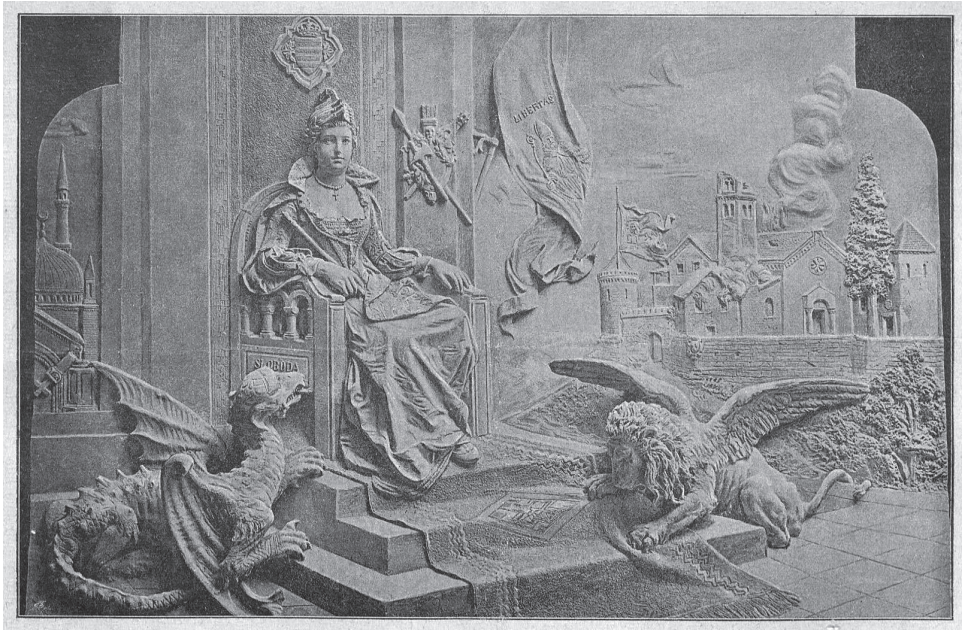
prijestolje dubrovačka zastava s natpisom *LIBERTAS*.⁴¹ Odbor je utjecao na to da bude izrađena druga varijanta ovog dijela reljefa, na što je kipar pristao.⁴²

Rendić je od Odbora dobio precizne upute kakav prikaz žele: „[...] posrijedi Republika Dubrovačka na prijestolju od slobode koju srdito lav s jedne a zmaj s druge strane gledaju da je prožderu. Sa strane lava kako vam je već i gosp. Zore⁴³ pisao, i koje pismo Vam danas povraćamo imao bi biti jedan grup osoba koje predstavljaju provincije podvrgnute za ono doba gospodstvu Mletačkome a to su Istrija,

41 U ondašnjem tisku objavljene su fotografije prve varijante reljefa s prikazom arhitekture umjesto porobljenih kršćana. *Prosvjeta*, god. I, br. 16, 19. svibnja 1893., 325.; *Vienac*, god. XXV, br. 26, 1. srpnja 1893., 52.

42 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.; Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 17.

43 Zore je i ranije u ime Odbora imao pojasniti Rendiću smisao reljefa na podnožju spomenika, što ne čudi jer je za života pisao teorijske rasprave o Gundulićevu *Osmanu*. HR-DADU-89, Zapisnik sjednice Odbora, 27. studenoga 1892. Luko Zore (1846. – 1906.) bio je književnik, filolog i političar. Radio je kao gimnazijski profesor i upravitelj škola u Arbanasima, Kotoru i Cetinju, a na poziv crnogorskog kneza Nikole bio je odgovajatelj njegovu sinu Petru. Bio je zastupnik u Dalmatinskom saboru, a od 1897. u Carevinskom vijeću u Beču. „Zore, Luka”, u: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025., pristupljeno 14. rujna 2023. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/zore-luka>

Slika 6. Ivan Rendić, model reljefa „Sloboda”, Vienac, 1. srpnja 1893.

Dalmacija, Boka Kotorska, ovo su dakle robovi Mletaka sa verigama koje lav čuva. Sa strana zmaja koji predstavlja Tursko gospostvo imaju biti grup od osoba koje predstavljaju provincije za ono doba podvrgnute Turskoj, a to su: Srbi i Hrvati Ugarski, Bosna, Hercegovina, Srbija, Bugarska, i ovi dakle svi u verigama jer su Turski robovi koje čuva Zmaj. Slika po srijedi koja prestavlja Dubrovački republiku mješte Galije što na glavi ima, ne bi bilo rgjavo staviti joj naš toranj Minčetu koja je baš karakterističan za Dubrovnik i koja sdominira naš grad. Kako Vam već bi priopćeno ovaj barelijev može se dovršiti i postaviti i po otkriću spomenika.”⁴⁴

Pri spomenutom posjetu Trstu u ožujku 1893. godine dr. Pugliesi vidio je reljef i dodatno rastumačio preinake koje je Odbor zatražio. Fotografiju sa skiciranom predloženom izmjenom Rendić je poslao Odboru u pismu od 28. travnja 1893. godine. Pojašnjava da će težiti prikazati scenu u drugom planu s grupom figurica koje predstavljaju ropstvo i opustjeli uništeni prostor, ali tek sumarno jer se zbog perspektivnog prikaza likovi u drugom planu smanjuju i moraju biti izrađeni u vrlo plitkom reljefu. Figure su visoke petnaest centimetara pa nema puno prostora za karakterizaciju likova kao ni za diferencijaciju nošnji, a ako ovu scenu smjesti u prvi plan, trebat će prikaz Republike gurnuti u stražnji, što će je učiniti manje efektinim

44 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgi I. Rendiću, 30. prosinca 1892.

Slika 7. Ivan Rendić, Reljef „Sloboda”, Trst, 1893., gips; lijevano, patinirano; 74 x 110 cm, Dubrovački muzeji, DUM KPM VR-106

elementom kompozicije. Ako se Odbor slaže, odmah će izliti postojeći dio reljefa i posvetiti se modeliranju onog dijela koji bi poslije bio dodan u samoj ljevaonici. Stoga čeka hitni telegram odobrenja, a za prigodu otkrivanja spomenika predlaže da se postavi gipsani model patiniran broncom.⁴⁵ Na sačuvanom gipsanom odljevu u Dubrovačkim muzejima danas se može vidjeti rez po sredini koji sugerira da je sastavljen od dvaju dijelova (Sl. 7).⁴⁶

Za razliku od reljefa s prizorom otmice Sunčanice, koju je kipar uspješno preinačio, zahtjevi Odbora za preinakama prikaza alegorije dubrovačke slobode utjecali su na likovno najslabije rješenje od četiriju reljefnih ploča s baze Gundulićeva spomenika, kako u razradi kompozicije, tako i u izvedbi detalja.

U ranije citiranim pismima već se dalo naslutiti da Rendić neće stići izliti sve reljefe u bronci. Do sada je bilo poznato da je do otkrivanja spomenika bio izliven

45 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Trsta 28. travnja 1893.

46 Ivan Rendić, Reljef „Sloboda”, Trst, 1893., gips; lijevano, patinirano; 74 x 110 cm, Dubrovački muzeji, DUM KPM VR-106

samo jedan reljef,⁴⁷ iako su u ožujku 1893. godine, prema izvješću dr. Pugliesija, na lijevanje bila predana dva.⁴⁸ Cervellini u svom izvještaju iz svibnja 1893., ne imenujući ih, javlja da se završetak prvih dvaju reljefa ne dovodi u sumnju, ali da za završetak preostalih dvaju reljefa Pönninger ne želi preuzeti odgovornost jer su mu stigli tek 11. svibnja, a posljednji od njih nije ni kompletan.⁴⁹ Iz daljnjeg čitanja izvora proizlazi da je jedino reljef *Trijumf Vladislava* bio izliven u bronci prije otkrivanja spomenika. Luigi Cervellini u pismu iz Trsta od 17. travnja 1893. piše Odboru: „*Ho l'onore di parteciparLe che il bassorilievo del Monumento Gundulić, rappresentante 'Ladislao' fuso a Viena, deve arrivare fra pochi giorni a Trieste, il quale dietro desiderio dello scultore Rendić verrà qui esposto al pubblico.*”⁵⁰ Novine *Obzor* potvrđuju 16. lipnja 1893. da je jedan od reljefa koji će krasiti Gundulićev spomenik, po kiparevoj želji, izložen javnosti u Trstu. Opisuju prikaz trijumfa Ladislava te iznimno hvale Rendićevo djelo.⁵¹

Iako je modele u glini najvećim dijelom izradio u Trstu tijekom 1892., te su tako i signirani reljefi na spomeniku, Rendić je, osim reljefa *Pustinjak* (sv. Vlaho) *blagoslivlje kršćanske junake* koji je izrađen u Beču 1893. godine te tako i signiran, gipsane odljeve reljefa koji su patinirani broncom i postavljeni na spomenik morao izliti 1893. godine. Sačuvani reljef *Sloboda* izliven u gipsu i patiniran broncom označen je tek djelomično oštećenim potpisom kipara „I. Rendić”.⁵²

U listopadu 1893. godine gipsani su odljevi zamijenjeni brončanima izlivenima u Beču te je spomenik konačno dovršen.⁵³

Nakon uklanjanja sa spomenika patinirani gipsani odljev reljefa *Sloboda*, a pretpostavljamo i *Kizlar-aga otimlje Sunčanicu*, sudeći po fotografiji iz 1927. godine, nalazili su se u gradskoj Vijećnici (Sl. 8).⁵⁴ Najkasnije od 1969. godine, kako bilježi Duško Kečkemet u svojoj monografiji o Ivanu Rendiću, čuvaju se u Dubrovačkim muzejima.⁵⁵ „Sadreni, a broncirani reljef” *Kraljević Vladislav* (*Trijumf Vladislava*)

47 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.

48 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgi I. Rendiću, 25. ožujka 1893.

49 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo L. Cervellinija 16. svibnja 1893.

50 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo L. Cervellinija Odboru, 17. travnja 1893.

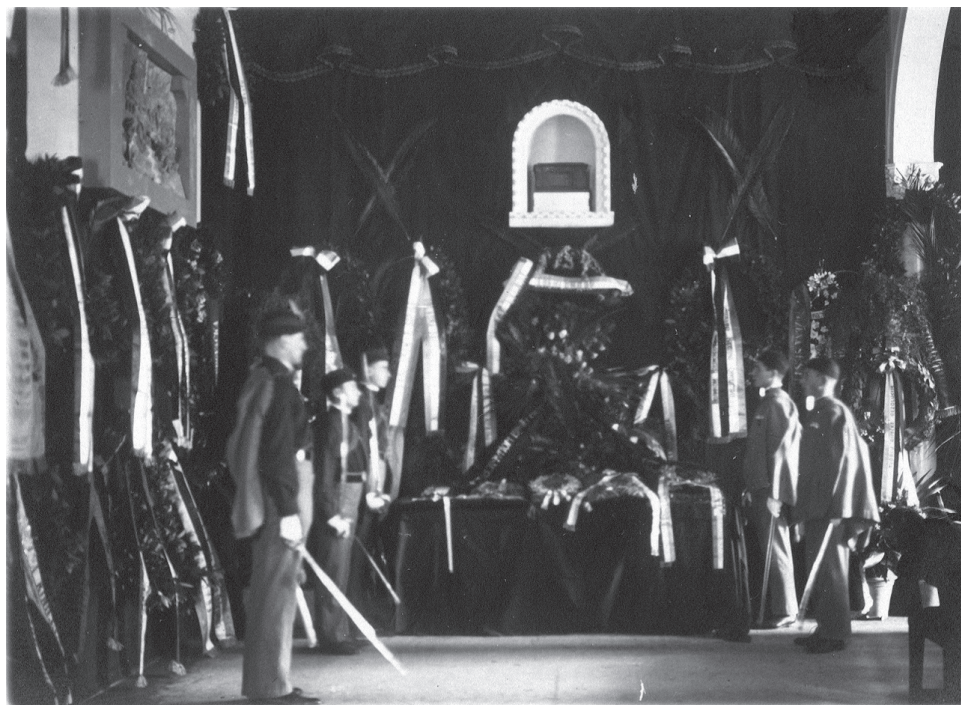
51 Gundulićev spomenik, *Obzor*, god. XXXIV., br. 136., 16. lipnja 1893., bez paginacije; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504, 505.

52 Ivan Rendić, Reljef “Sloboda”, Trst, 1893., gips; lijevano, patinirano; 74 x 110 cm, Dubrovački muzeji, DUM KPM VR-106

53 Gundulićev spomenik, *Dubrovnik*, god. II, br. 18, 25. listopada 1893., 4.; Gundulićev spomenik, *Obzor*, god. XXXIV, br. 250, 31. listopada 1893., bez paginacije; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.

54 Zahvaljujem Ivanu Viđenu na ukazivanju na fotografiju iz privatne zbirke Trpimira Macana koja prikazuje izloženu urnu hrvatskog političara Frana Supila (1870. – 1917.) u dubrovačkoj Vijećnici. Na zidu je vidljiv ugrađeni gipsani reljef *Sloboda*.

55 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 254, 255. U Zbirci varia Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja nalaze se dva Rendićeva reljefa: Ivan Rendić, Reljef *Kizlar-aga otimlje Sunčanicu*, Trst, 1893.,

Slika 8. Reljef „Sloboda” na zidu Vijećnice, nepoznati fotograf, 1927., zbirka dr. sc. Trpimira Macana

Rendić je s velikim uspjehom izložio na Umjetničkoj izložbi u Zagrebu 1895. godine.⁵⁶ Prvi je reljef izliven još u travnju 1893. godine. Iako Kečkemet navodi da je u Zagrebu izložen reljef koji je skinut sa spomenika, vjerojatnije je da se radi o brončiranom modelu koji je Rendić pripremio za izlaganje zato što je reljef *Trijumf Vladislava* jedini bio izliven u bronci i postavljen na spomenik prije njegova otkriivanja.⁵⁷ Sudbina gipsanog odljeva reljefa *Pustinjak (sv. Vlaha) blagoslivlje kršćanske junake* danas je nepoznata.

---

gips; lijevano, patinirano; 74 x 110 cm, Dubrovački muzeji, DUM KPM VR-105; Ivan Rendić, Reljef *Sloboda*, Trst, 1893., gips; lijevano, patinirano; 74 x 110 cm, Dubrovački muzeji, DUM KPM VR-106.

56 *Katalog Hrvatske narodne umjetničke izložbe u Zagrebu 1894-95.*, Zagreb, 1894., bez paginacije.

57 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 353, 354.; Umjetnička izložba hrvatskih slikara i kipara, *Prosvjeta*, god. III, br. 1, 1. siječnja 1895., 31.; Ksaver Šandor Gjalski, „Umjetnička izložba u Zagrebu”, *Vienac*, 26. siječnja 1895., god. XXVII, br. 4, 59.

Podizanje i otkrivanje spomenika Ivanu Gunduliću

Kamene dijelove podnožja spomenika izradio je dosad neuočeni klesar Tamburlini u Trstu. Njegov je rad inženjer Luigi Cervellini nadzirao kao i Rendićev. Sredinom svibnja, zadovoljan klesarovom ažurnošću zahvaljujući kojoj bi za mjesec dana kamene dijelovi postolja spomenika mogli biti spremni za slanje u Dubrovnik, izvještava Odbor: „*Tamburlini lavora alacramente, ed entro il mese e molto probabile ancor prima, egli darrà tutti i pezzi del monumento belli pronti per la spedizione a Ragusa.*”⁵⁸ Angažiranje klesara Tamburlinija za rad na spomeniku Gunduliću ne čudi znajući da je Rendić običavao imati vješte klesare koji su po kiparevim nacrtima i pod njegovim nadzorom izveli brojne njegove spomenike u kamenu.⁵⁹

Temelje i armature kamenog podnožja spomenika u Dubrovniku je postavio Vicko Rendić prema bratovu nacrtu.⁶⁰ Odbor je tražio da dođe u Dubrovnik još u ožujku 1893. godine kako bi postavio temelj spomenika, a za taj posao mu je isplaćeno, po Rendićevoj želji, 300 fiorina.⁶¹ U travnju su se na Poljani počeli kopati temelji za podizanje spomenika.⁶² Vicko se brinuo i o iskrcaju kamenih elemenata postolja koji su iz Trsta stizali brodom u grušku luku.⁶³

U dubrovačkom arhivu nalazi se nepotpisani poziv na „svečanost polaganja prvog kamena Gundulićeva spomenika, koje će uslijediti u 11. ura prije podne” 3. lipnja 1893.⁶⁴ Kamen temeljac, s pergamentskim natpisom na kojemu je navedeno i kiparevo ime, postavljen je na Poljani te se moglo započeti s „gradnjom” spomenika.⁶⁵

58 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo Rendića iz Trsta, 10. lipnja 1893.; Pismo L. Cervellinija Odboru 16. svibnja 1893.; Budući da nigdje nije spomenuto Tamburlinijevo ime, na temelju Cervellinijeva pisma i telegrama može se pretpostaviti da je kamene dijelove podnožja spomenika Gunduliću klesao Antonio Tamburlini. Porijeklom iz Pirana, domicilan u Trstu, nalazimo ga u istoj ulozi kod spomenika Tartiniju u Piranu, autora Antonija Dal Zotta, podignutoga 1896. godine, tek tri godine nakon otkrivanja spomenika Gunduliću u Dubrovniku. Iginio Moncalvo, „Verbale della consegna del Monumento di Tartini al Municipio di Pirano”, *Atti* 1 (1971), 176.

59 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 112.

60 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.; HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Beča 19. ožujka 1893.; Sjednica Odbora 21. ožujka 1893.; Pismo M. Giorgi I. Rendiću, 25. ožujka 1893.; Pismo I. Rendića iz Trsta, 27. travnja 1893.; Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 216.

61 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo M. Giorgi I. Rendiću, 25. ožujka 1893.; Grkeš, „*Trodnevna proslava*“, 14.

62 *Crvena Hrvatska*, god. III, br. 15, 16. travnja 1893., bez paginacije.

63 Iako je na raspolaganju imao osamnaest ploča za postolje spomenika, Rendić ih šalje tek osam ne znajući hoće li u Dubrovniku biti njegov brat koji će se brinuti o iskrcavanju. HR-DADU-89, Pismo I. Rendića iz Trsta, 27. travnja 1893.

64 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Nepotpisani poziv na polaganje kamena temeljca za Gundulićev spomenik, 2. lipnja 1893.

65 Kečkemet omaškom navodi da je kamen temeljac postavljen 1. lipnja 1893., prenoseći pogrešan navod iz onodobnog tiska. Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.

Na dvije visoke oktogonalne stube postavljena je i treća koja nosi bazu jednako oblika sa zakošenim plohama i ugaonim istacima. Iznad su na četvrtastoj bazi kameni okviri za četiri brončana reljefa pravokutnog oblika zaključenoga ramena-stim lukom. Na pročelnoj (sjevernoj) strani spomenika je *Trijumf Vladislava*, a na začelnoj (južnoj) *Pustinjak (sv. Vlaho) blagoslivlje kršćanske junake*. S bočne (istočne) strane prikaz je *Kizlar-aga otimlje Sunčanicu*, a njemu nasuprot reljef *Sloboda*. Nad reljefima je uži dio postolja s ugaonim poligonalnim stupićima, čija je svaka stranica završena neogotičkim slijepim lukom i šiljatim zabatom, između kojih je usko polje ispunjeno kockicama mozaika, s prikazom zelenih lovorovih listova na zlatnoj pozadini. Iznad svakog ugaonog stupića kameni je lav šapom naslonjen na štit s različitim prikazom: sove, glazbala, luka sa strijelama i maske. Polja između stupića ukrašena su brončanim aplikama, s bočnih strana vijencima, a s prednje strane lirom, simbolom pjesništva, i pjesničkim lovor vijencem te natpisom: **ĆIVU FRANA GUNDULIĆU NAROD 1893.**

U pismu od 10. lipnja 1893. Rendić o tome detaljnije piše iz Trsta:

U petak bio sam poslao skrinju na parobrod Dubrovački sa ona 4 lava što dodju krunu spomenika ali nisu tjeli primiti jer da je bilo prekasno u 11 sati tako sam morao predati [na] Loidu ali želim da se ova ne namjesti prije nego ja tamo dođem, sabijem u jednu skrinju 2 vjenca i liru od bronce [;] lira dodje na pročelju kako je naznačeno na narisu a vjenci dolazu sa strane spomenika lijevo i desno na istom okviru kako je namjenjeno liri, u istoj skrinji narisano je na papiru nadpis pošto prostora nema za četiri line zato sam nariso na dva načina ako može stajati na jednu lineju Gjivu a za tim druga lineja Frana Gundulića a treća narod. Tad se može datum postaviti od traga ili pak sve na jednu lineje Gjivu Fra. Gundu[lića]. Ovako dolazu slova malo preveć blizu jedna drugu, izaberete što je bolje. Slova ću poslati sa Loidom.⁶⁶

Na stražnjoj strani podnožja spomenika danas je kameni grb Gundulića.⁶⁷ Kameni postament, visok u konačnici 255 cm, zaključen je poligonalnim dijelom na

66 HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Trsta, 10. lipnja 1893.

67 Kečkemet 1969. navodi: „Brončana aplika sa četvrte strane fali“. Na izložbi Ivan Gundulić i njegovo djelo 1989. bio je izložen kameni „grb obitelji Gundulić, sa spomenika Gundulićeva“ za koji Foretić navodi da ga je izradio Ivan Rendić 1892./93., a koji je pri bombardiranju Dubrovnika 1944. godine sklonjen u Dubrovački muzej. Na spomeniku, na stražnjoj strani podnožja okrenutoj jugu, danas se nalazi kameni grb Gundulića, a iz Rendićeva pisma, u tekstu citiranoga, proizlazi da četvrta brončana aplika izvorno i nije planirana te da se i na to prazno polje mogao postaviti dio natpisa. U dokumentaciji Konzervatorskog odjela u Dubrovniku pronađen je podatak: „1997. oštećen grb obitelji Gundulić koji se nalazi na južnoj strani postamenta kipa na način da je gornji dio grba odvojen i otuđen“. Kečkemet, *Ivan Rendić*, 355.; Miljenko Foretić, *Gundulić i njegovo djelo* (Dubrovnik: Dubrovački muzej, Dubrovačke knjižnice, 1989), kat. br. 212. bez paginacije; HR-DADU-89, Spisi o otkriću J. F. Gundulića, Pismo I. Rendića iz Trsta, 10. lipnja 1893.; Dokumentacija Konzervatorskog odjela u Dubrovniku.

kojemu je, na kružnoj bazi, postavljen brončani kip pjesnika u visini od 266 cm.⁶⁸ Spomenik je bio spreman za svečanost otkrivanja.

Kipar Rendić je sa suprugom Olgom prisustvovao svečanom otkrivanju spomenika. U svom govoru predsjednik Odbora Marinica Giorgi pozdravio je „glasovitog umjetnika kipara Gosp. Rendića” i zahvalio mu.⁶⁹ Po nalogu Odbora u čast kipara i njegove supruge 1. srpnja 1893. bila je priređena svečana večera u gostionici *Lacroma*, vlasnika Roberta Odaka, za koju se iz lokalnog tiska saznaje tek da je započela u devet sati i trajala do poslije ponoći.⁷⁰

Prvotnom prijedlogu o smještaju spomenika Gunduliću ispred Kneževa dvora Rendić je nastojao stilski prilagoditi neogotički izgled postamenta.⁷¹ Ova intervencija u urbanističko tkivo grada izazvala je višegodišnju polemiku. Na skupu uglednih građana održanome u listopadu 1891. godine raspravljalo se o nekoliko lokacija: ispod stepenica u ulici Uz Jezuite, na Poljani, kraj velike Onofrijeve fontane te pred Kneževim dvorom. Odbor je na na sjednici Općinskog vijeća 16. siječnja 1892. predlagao da se spomenik postavi između kuća Pozza, Gozze i Vrata od Ponte, a općinsko Povjerenstvo za ures ispred vrata Kneževa dvora. Konačno, na prijedlog Odbora i Povjerenstva za ures, Općinsko je vijeće na svojoj sjednici 5. svibnja 1892. godine odlučilo da spomenik bude postavljen na Poljani. U odluci je uvaženo i mišljenje kipara Rendića, iako je tijekom rasprave bilo istaknuto da prostor Poljane kvari Amerlingova fontana, djelo istog kipara koje je tamo trebalo biti smješteno.⁷² Nakon otkrivanja spomenika, odlukom Općinskog vijeća, Poljana će u listopadu 1893. godine promijeniti ime koje i danas nosi, Gundulićeva poljana.⁷³ Spomenik je izvorno bio opasan neogotičkom metalnom ogradom, kao što je to Rendić zamislio već na nacrtu, naslonjenoj na drugu stubu baze. Pretpostavlja se da je ograda uklonjena nakon što je spomenik oštećen u savezničkom bombardiranju Dubrovnika 27. kolovoza 1944. godine (Sl. 9) O bombardiranju svjedoči i vidljivi tek dio signature na bazi spomenika „I. REN[DIĆ]”.⁷⁴

Godine 1962. izvedeni su radovi na sanaciji spomenika što je dokumentirano fotografijama Konzervatorskog odjela u Dubrovniku (Sl. 10).⁷⁵

68 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 355.

69 Svečanost o otkriću Gundulićeva spomenika u Dubrovniku, *Dubrovnik*, god. II, br. 1, 2. srpnja 1893., bez paginacije; Grkeš, „Spomenik kao prijeporno mjesto“, 233.

70 Nikola Šubić, „Otkrivanje spomenika Ivanu Gunduliću 1893. godine u Dubrovniku“, *Ekonomska misao i praksa*, 1 (2002), 179.

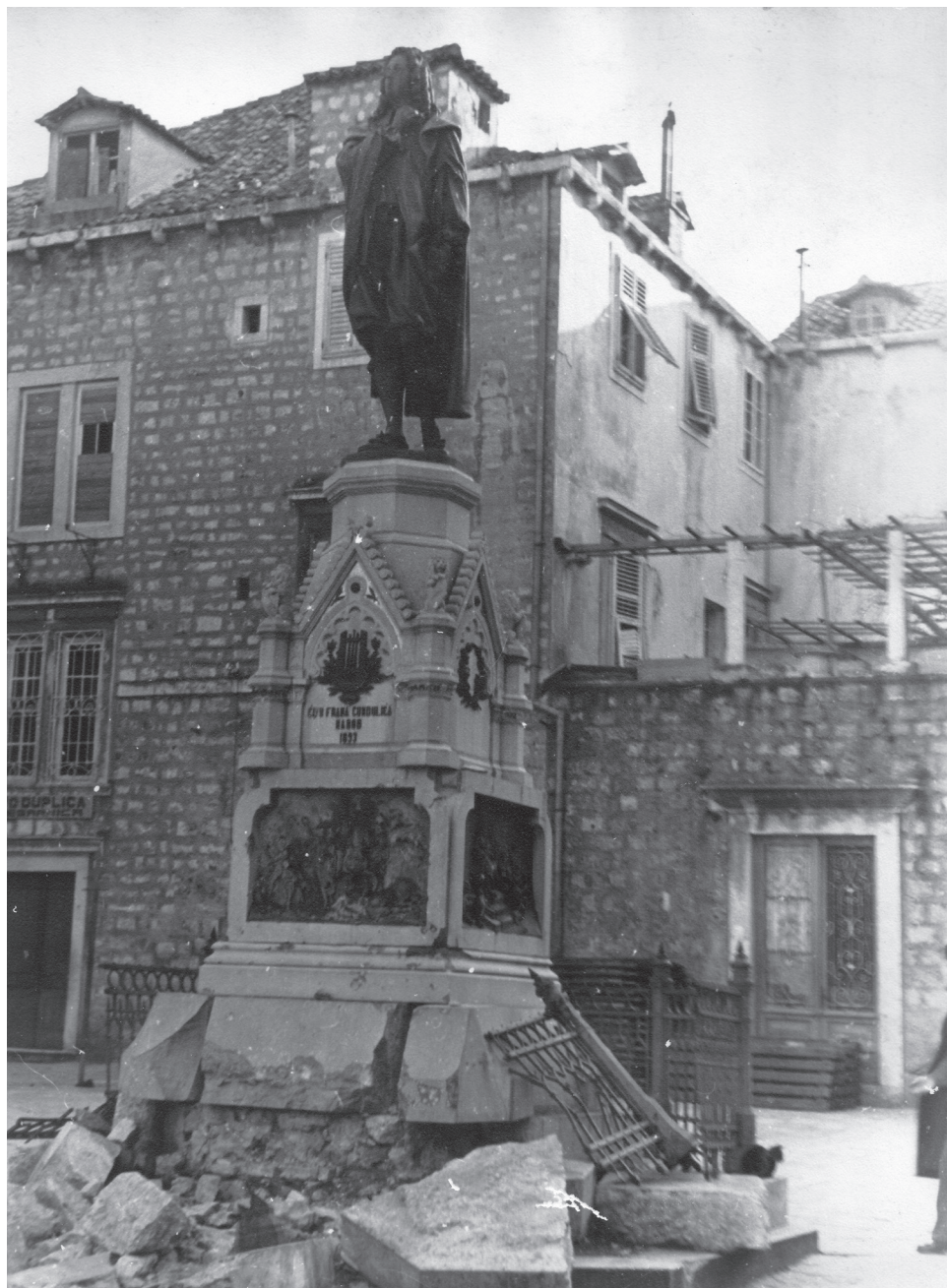
71 Gundulićev spomenik, god. VI, br. 6., *Dom i svijet*, 1893., 95.

72 Perić, „Proslava otkrića Gundulićeva spomenika“, 175, 176.; Ivan Viđen, „Braća i grad: doprinos obitelji Amerling baštini Dubrovnika“, *Dubrovnik*, 1-2 (2023), 36.

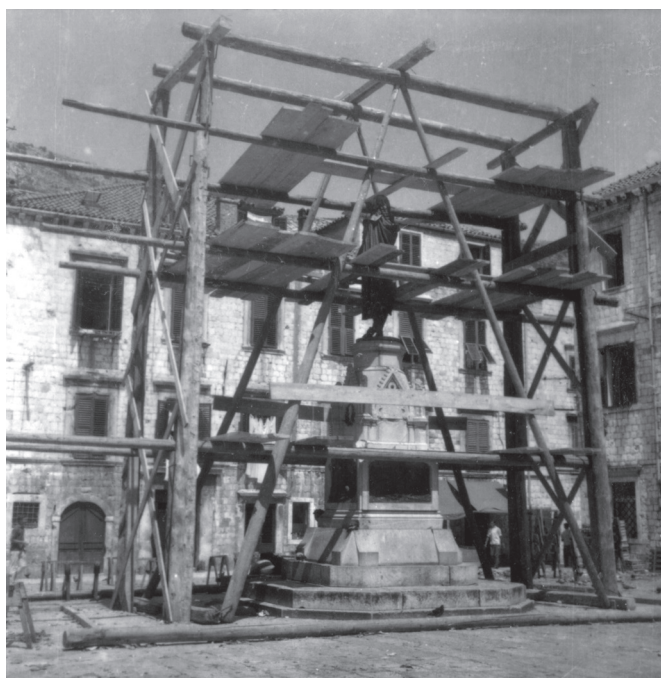
73 HR-DADU-89, Zapisnik sjednice Općinskog vijeća, 11. listopada 1893., str. 81.

74 Kečkemet, *Ivan Rendić*, 505.; Dva značajna spomenika, *Hrvatski narod*, god. VI., br. 1147, 28. rujna 1944., 2.

75 Fotodokumentacija Konzervatorskog odjela u Dubrovniku.

Slika 9. Spomenik Ivanu Gunduliću nakon bombardiranja, nepoznati fotograf, 1944.,
Dubrovački muzeji, DUM KPM F-3062

Slika 10. /1, 2. Sanacija spomenika 1962. godine, fotodokumentacija Konzervatorskog odjela u Dubrovniku

Zaključak

Zahvaljujući izvorima iz dubrovačkog arhiva, najvećim se dijelom može iščitati proces izrade Gundulićeva spomenika u Dubrovniku. Ivan Rendić zasigurno je bio veliki kiparski majstor koji se, unatoč pritiscima naručitelja i unaprijed određenom ikonografskom programu djela, nije dao sapeti i ograničiti u umjetničkoj slobodi. Iako je nacrt za spomenik izradio u ožujku 1892. godine, kompleksna se izrada spomenika oduljila. Čak tri reljefa nisu bila izlivena u bronci do središnjeg datuma svečanog otkrivanja spomenika 26. lipnja 1893. godine. Rad na reljefima s podnožja spomenika prekinuo je kako bi se posvetio izradi kipa Gundulića.⁷⁶ Dovršio ga je početkom 1893. godine, no izliven je u bronci tek u svibnju. Reljefima se više puta vraćao i doradivao ih, što zbog zahtjeva naručitelja, poput reljefa *Sloboda*, što zbog vlastitog nezadovoljstva učinjenim poput reljefa s prikazom otmice Sunčanice čiju je kompoziciju mijenjao još u travnju 1893. Sa sigurnošću se može reći da je reljef koji prikazuje sv. Vlaha dovršen u Beču u ožujku 1893., a reljef *Trijumf Vladislava* izliven u bronci u travnju 1893. Tršćanski klesar Tamburlini kamene je dijelove postamenta izveo na vrijeme, kao što je Rendićev brat Vicko bio ažuran u pripremi temelja i armature za postavljanje spomenika. Opterećenost nedostatkom novca, što kipar često ističe u pismima, ali i boemska opuštenost umjetnika, na što Luigi Cervellini ukazuje u svojim izvještajima, utjecala su na kašnjenje cjelokupnog procesa. Spomenik Ivanu Gunduliću u Dubrovniku spada u kipareve najzrelije radove te, unatoč realističnoj suzdržanosti i bezvoljnosti u pojedinim detaljima reljefa, odaje majstorsku ruku pionira našeg modernog kiparstva. Rendićev spomenik, suživljen s nesigurnostima u odnosu prema prostoru,⁷⁷ već sto trideset godina čini jedno s dubrovačkom Zelenom placom.

76 U ljeto 1892. završio je model „glavnog“ reljefa i fotografiju, zajedno s nacrtom spomenika, izložio u tršćanskom izlogu, a u jesen model drugog reljefa, odnosno prve varijante reljefa *Sloboda*. Remek djelo, *Naša sloga*, god. XXIII, br. 34, 25. kolovoza 1892., bez paginacije; Druga alegorična slika, *Naša sloga*, god. XXIII, br. 44, 3. listopada 1892., bez paginacije; Kečkemet, *Ivan Rendić*, 504.

77 Mirko Šeper, „Rendićev spomenik Gunduliću“, u: *Gundulićev zbornik*, ur. Blaž Jurišić (Zagreb: Matica hrvatska, 1938.), 126, 127.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

Državni arhivu Dubrovniku (Hrvatska)

HR-DADU-89, Općina Dubrovnik (1815. – 1918.)

HR-DADU-292, Zbirka građevinskih planova općine Dubrovnik

Arhiv Galerije umjetnina, Split

Dokumentacija Konzervatorskog odjela u Dubrovniku

Službena glasila i tisak:

Annuario maritimo per l'anno 1873. (Trst), 1873.

Crvena Hrvatska, (Dubrovnik), 1893.

Dom i svijet, (Zagreb), 1893.

Dubrovnik (Dubrovnik), 1893.

Glas dubrovački (Dubrovnik), 1886.

Hrvatski narod, (Zagreb), 1944.

Narod (Zagreb), 1892.

Narodni list (Zadar), 1885., 1892.

Narodne novine (Zagreb), 1893.

Naša sloga (Trst) 1892.

Obzor (Zagreb) 1893.

Prosvjeta (Zagreb), 1893., 1895.

Vienac (Zagreb), 1893., 1895.

Literatura:

Baće, Antun. *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata*. Zagreb: ArTrezor naklada, Institut za povijest umjetnosti, 2023.

Filipović, Marina. *Iza objektivna: Jero Pugliesi, učeni gospari i tempi passati*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2025.

Foretić, Miljenko. *Ivan Gundulić i njegovo djelo*. Dubrovnik: Dubrovački muzej, Dubrovačke knjižnice, 1989.

Gundulić, Ivan. *Diela Ivana Gundulića. Knjiga parva. Osman*. Zagreb: Matica, 1844.

Grkeš, Ivan. „Trodnevna proslava obilježavanja 300-godišnjice Gundulićeva rođenja u Dubrovniku 1893. godine: prilog proučavanju povijesti kasnog 19. st. na dubrovačkome području“. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018.

Grkeš, Ivan. „Spomenik kao prijeporno mjesto. Trodnevna proslava otkrivanja Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893.“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU* 59 (2021), 205-241.

Hajdarhodžić, Hamdija. „O podizanju Gundulićevog spomenika“. *Naše more* 2 (1963), 56-57.

Katalog Hrvatske narodne umjetničke izložbe u Zagrebu 1894-95. Zagreb, 1894.

Kečkemet, Duško. *Ivan Rendić. Život i djelo*. Supetar: Skupština općine Brač, Savjet za prosvjetu i kulturu Supetar, 1969.

Marinović, Ivo. *Liječnici dubrovačke bolnice od 1840. do 1940*. Zagreb: Medicinska naklada, 2006.

Krasa-Florian, Selma. „Pöninger Franz“. U: *Österreichisches Biographisches Lexikon*, sv. 8, 143. Beč: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1983. Pristupljeno 3. lipnja 2023. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Poenninger_Franz_1832_1906.xml?frames=yes.

Milovan, Iva; Šetić, Nevio. „Dva općehrvatska skupa iz 1890. i 1893. i njihovo nacionalno integracijsko značenje“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU* 46 (2008), 227-258.

Moncalvo, Iginio. „Verbale della consegna del Monumento di Tartini al Municipio di Pirano“, *Atti* 1 (1971), 170-177.

Perić, Ivo. „Proslava otkrića Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893. godine“. U: *Dubrovačke teme XIX. stoljeća*, 167-192. Zagreb: Matica hrvatska, 1997.

Šeper, Mirko. „Rendićev spomenik Gunduliću“. U: *Gundulićev zbornik*, ur. Blaž Jurišić, 126-127. Zagreb: Matica hrvatska, 1938.

Šubić, Nikola. „Otkrivanje spomenika Ivanu Gunduliću 1893. godine u Dubrovniku“. *Ekonomski misao i praksa*, 1 (2002), 175-179.

Viden, Ivan. „Braća i grad: doprinos obitelji Amerling baštini Dubrovnika“. *Dubrovnik*, 1-2 (2023), 21-41.

„Zore, Luka”. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 14. rujna 2023. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/zore-luka>

Through Archival Records: The Making of Rendić’s Monument to Ivan Gundulić in Dubrovnik

Summary

In 1893, on the site of today’s Gundulić Square in Dubrovnik, the monument to the poet Ivan Gundulić, realised by Ivan Rendić, was unveiled. At the time the monument was commissioned, Rendić was living in Trieste, where he had a studio and enjoyed a reputation as one of our finest sculptors.

The most intensive correspondence between the sculptor and the Committee for Raising a Monument to Gundulić occurred from January 1892, when the contract was concluded, until June 1893, when the monument was installed and unveiled.

The design for the monument was sent to the Committee in March 1892. The statue of Gundulić was completed at the beginning of 1893, but it was not cast in bronze until May of that year and three of the reliefs from the base of the monument had still not been cast in bronze by the time of the ceremonial unveiling. Rendić reworked the reliefs several times — in some cases to meet the requirements of the commissioners, such as the relief *Liberty*, and in others because of his own dissatisfaction with the result, as with the relief depicting the abduction of Sunčanica, whose composition he was still modifying in April 1893. The relief depicting St Blaise was completed in Vienna in March 1893, while the relief *The Triumph of Vladislav* was completed and cast in bronze in April 1893. Rendić produced most of the clay models in Trieste during 1892, and the bronze reliefs on the monument are therefore dated to that year, except for the relief depicting St Blaise, which bears the date 1893. The plaster casts of the reliefs, patinated to resemble bronze and installed on the monument, had to be cast in 1893. In October of the same year, they were replaced with bronze reliefs cast in Vienna, and the monument was finally completed. Two of the plaster reliefs are today preserved in the Collection of Miscellanea of the Cultural History Museum of the Dubrovnik Museums. The casting of the statue and the reliefs in bronze was entrusted to Franz Xaver Pöninger, one of Austria’s most esteemed sculptors and bronze casters.

The previously unnoticed Trieste stonemason Tamburlini executed the stone elements of the pedestal, while Rendić’s brother Vicko prepared the foundations and reinforcement for the installation of the monument. The shortage of funds, often em-

phased in the sculptor's letters, together with the artist's bohemian nonchalance — noted by Luigi Cervellini, the Committee's commissioner, in his reports on Rendić's work — contributed to the prolongation of the monument's production process.

Keywords: Ivan Rendić, Ivan Gundulić, monument, Dubrovnik, Jero Pugliesi, Luigi Cervellini, Trieste, Vienna